

โครงการนิทรรศการยาไทยและสมุนไพรไทย เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง วงษาราชสนิท เนื่องในวาระ ๒๐๐ ปี วันคล้ายวันประสูติ

๑. หลักการและเหตุผล

ด้วยกระทรวงวัฒนธรรมได้เสนอพระนามพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาราชสนิท เป็นบุคคลที่มีผลงานด้านวรรณกรรมและการศึกษา การแพทย์ และสาธารณสุข รวมทั้งการต่างประเทศ ในวาระครบ ๒๐๐ ปี วันคล้ายวันประสูติ ใน พ.ศ. ๒๕๕๑ ภายใต้โครงการเฉลิมฉลองบุคคลสำคัญและเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของยูเนสโก ประจำปี ๒๕๕๑-๒๕๕๒

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาราชสนิท ทรงได้รับการยกย่องนับถือว่าเป็นแพทยอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญในการแพทย์ไทยทรงเป็นอธิบดีแพทย์ในสมัยรัชกาลที่ ๓ จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ ทรงนิพนธ์ “ตำราสรรพคุณยา” ซึ่งกล่าวถึงสรรพคุณของสมุนไพรและส่วนต่าง ๆ ของสมุนไพร รวมทั้งพืชกัญชาต่าง ๆ ทั้งสิ้นประมาณ ๒๐๐ ชนิดสมุนไพร นอกจากนั้น ยังทรงมีผลงานจารึกบนแผ่นหินอ่อน ประดับในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เท่าที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ โคลงฤๅษีตัดตนแก้ไหลแก้ขา และโคลงฤๅษีตัดตนแก้ลมในอก

ด้วยเหตุนี้ กระทรวงสาธารณสุขจึงเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ร่วมจัดงานเฉลิมฉลองในวาระสำคัญดังกล่าว เพื่อเผยแพร่พระเกียรติคุณและผลงานของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาราชสนิท ด้านการแพทย์ไทยและยาจากสมุนไพรไทย ให้เป็นที่ประจักษ์อย่างกว้างขวางในหมู่ประชาชนชาวไทย ทั้งนี้ โดยมี “คณะกรรมการฝ่ายจัดการสัมมนาวิชาการด้านสมุนไพรไทย” ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน ๒๐๐ ปี วันคล้ายวันประสูติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาราชสนิท ที่มีปลัดกระทรวงสาธารณสุขเป็นประธาน และอธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก เป็น

รองประธาน รับผิดชอบในการจัดงานดังกล่าว

ในการนี้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก โดยสถาบันการแพทย์แผนไทยในฐานะหน่วยงานเลขานุการของคณะกรรมการฝ่ายจัดการสัมมนาวิชาการด้านสมุนไพรไทย จึงได้จัดทำโครงการ “นิทรรศการยาไทยและสมุนไพรไทย” ขึ้น เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาราชสนิท ในวาระ ๒๐๐ ปี วันคล้ายวันประสูติ

๒. วัตถุประสงค์

๒.๑ เพื่อร่วมเทิดพระเกียรติของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาราชสนิท ในฐานะที่ทรงเป็นบูรพาจารย์ด้านการแพทย์แผนไทยที่สำคัญพระองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์เนื่องในวาระ ๒๐๐ ปี วันคล้ายวันประสูติ

๒.๒ เพื่อเผยแพร่ผลงานด้านการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรไทยของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาราชสนิทให้ประชาชนคนไทยทั่วไปได้ประจักษ์

๓. หน่วยงานรับผิดชอบโครงการ

กลุ่มงานพัฒนาวิชาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๔. ระยะเวลาดำเนินการ เดือนสิงหาคม ๒๕๕๑ - เดือนกรกฎาคม ๒๕๕๒

๕. กิจกรรมในโครงการ

กิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ภาพกิจกรรมได้นำเสนอในวารสารฉบับนี้ ได้แก่

๑. การจัดนิทรรศการ “เฉลิมฉลอง ๒๐๐ ปี วันคล้ายวันประสูติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาราชสนิท” โดยร่วมจัดในงานมหกรรมสมุนไพรแห่งชาติครั้งที่ ๕ ระหว่าง

วันที่ ๓ - ๗ กันยายน ๒๕๕๑ ณ ฮอลล์ ๗ - ๘ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี

๒. การจัดสัมมนาวิชาการเพื่อเฉลิมฉลอง ๒๐๐ ปี วันคล้ายวันประสูติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท และเฉลิมฉลองศิลาจารึกวัดโพธิ์มรดกแห่งความทรงจำโลก เมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๑ เวลา ๑๓.๓๐-๑๖.๐๐ น. ณ ห้องประชุมพินิกซ์ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี วิทยากรประกอบด้วย ศ.นพ. จรัส สุวรรณเวลา, ศ. พิเศษ คุณหญิงแม้นมาส ชวลิต, รศ. ชยันต์ พิเชียรสุนทร, และ ผศ. ภาณุ ล่ำลี ใจดี

กิจกรรมที่กำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการหรือระหว่างเตรียมการ

๑. จัดพิมพ์อนุสารพระประวัติและผลงานด้านการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิทโดยย่อ ๑๐,๐๐๐ เล่ม เพื่อแจกจ่ายแก่ประชาชนและผู้สนใจ

๒. จัดทำ DVD พระประวัติและผลงานด้านการแพทย์แผนไทยของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท จำนวน ๑,๐๐๐ แผ่น เพื่อเผยแพร่แก่สถานศึกษาและโรงเรียนต่าง ๆ ที่ให้การเรียนการสอนแพทย์แผนไทย และห้องสมุดของสถานศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ

๓. จัดสัมมนาวิชาการด้าน “สมุนไพรและการแพทย์แผนไทย” ณ โรงแรมในกรุงเทพมหานคร

๔. จัดนิทรรศการและสอนสาธิตด้านการแพทย์แผนไทยตามสถานที่ต่างๆ ตลอดโครงการ

สำหรับกำหนดการจัดสัมมนาวิชาการและนิทรรศการด้าน “สมุนไพรและการแพทย์แผนไทย” และการสอนสาธิตการแพทย์แผนไทย จะได้มีการแจ้งในเว็บไซต์ของกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและของสถาบันการแพทย์แผนไทยต่อไป

ในที่นี้ จะขอเสนอพระประวัติโดยสังเขปของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ที่ดัดแปลงจาก “หนังสือ ๒๐๐ ปี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท : พระดำริและพระกรณียกิจต่อประเทศ” โดยปิยนาด บุนนาค, วราภรณ์, จิวชัยศักดิ์, สุนันท์ อัญชลีคุณ และนวรรธน์ วุฒตะกุล. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : บริษัท ประชาชน จำกัด, ๒๕๕๑. เพื่อร่วมเผยแพร่พระเกียรติคุณ

พระประวัติย่อ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท พระนามเดิม พระองค์เจ้านวม ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๔๙ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ และองค์ที่ ๒ ในเจ้าจอมมารดาปราง (ใหญ่) สายราชินิกุลบางช้าง ประสูติเมื่อวันเสาร์ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีมะโรง จุลศักราช ๑๑๗๐ ตรงกับวันที่ ๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๓๕๑ พระองค์ประสูติในแผ่นดินรัชกาลที่ ๑ (ก่อนสิ้นรัชกาลที่ ๑ เพียง ๑ ปี) กรมหลวงวงษาธิราชสนิทจึงทรงมีฐานะเป็น “หลานปู่” ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โดยพระบิดาทรงอยู่ในฐานะพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ ตำแหน่งวังหน้าซึ่งจะสืบราชสมบัติต่อมา และในปีพุทธศักราช ๒๓๕๒ สมเด็จพระบรมชนกนาถเสด็จขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๒ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงวงษาธิราชสนิทจึงทรงมีฐานะเป็นพระราชโอรสของพระมหากษัตริย์ที่ประสูติจากเจ้าจอมมารดา ใน

ช่วงรัชกาลนี้ พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๓๖๗ (พระชนมายุระหว่าง ๒ พรรษา ถึง ๑๖ พรรษา) ซึ่งเป็นระยะเวลาที่บ้านเมืองมีความมั่นคงและสงบสุข พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงจัดการบริหารบ้านเมืองในลักษณะของการกระจายอำนาจไปยังพระบรมวงศานุวงศ์ โดยเฉพาะผู้ที่มีบทบาทโดดเด่น ภายหลังจากที่บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่สิ้นพระชนม์ไปแล้วคือ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระราชโอรสพระองค์ใหญ่ พระเชษฐาต่างพระมารดาของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท สมเด็จพระบรมชนกนาถจึงทรงมีเวลาทำนุบำรุงและฟื้นฟูศิลปวิทยาการต่าง ๆ โดยเฉพาะงานด้านศิลปกรรมและวรรณกรรม ซึ่งเป็นงานสร้างสรรค์ที่ทรงพระปรีชาสามารถและโปรดปรานเป็นพิเศษ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงเจริญเติบโตท่ามกลางบรรยากาศที่เอื้อต่อการแสวงหาความรู้ อันก่อให้เกิดการเติบโตทางปัญญา ทั้งด้านการศึกษาอย่างเป็นทางการและการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ โดยการพบปะผู้คนทั้งชาวไทย ชาวตะวันตก และชาวตะวันออก ซึ่งส่งผลให้ทรงมีโลกทัศน์และวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ก้าวหน้ากว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยสมัยนั้น ทรงมีอิสระในการศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้ ตลอดจนการประกอบพระกรณียกิจตามความสนพระทัยได้แก่ เช่น สมเด็จพระบรมชนกนาถ ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงมีโอกาสรับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท โดยผ่านความรู้ทางด้านการแพทย์แผนโบราณของพระองค์

กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงได้รับการศึกษาอย่างดียิ่งเท่าที่เจ้านายชั้นสูงฝ่ายชายจะพึงได้รับ ขณะเดียวกันการที่พระมารดาอยู่ในตระกูลแพทย์แผนโบราณที่ปรุงยาและถวายเป็นการรักษาพระมหากษัตริย์รวมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงมีความสนพระทัยในวิชาการด้านนี้และทรงได้รับการถ่ายทอดให้มีความรอบรู้ในวิชาการแพทย์แผนโบราณ อันเป็นการถ่ายทอดภายในตระกูล ตามแบบแผนของการศึกษาแบบจารีตที่วิชาชีพระจำตระกูลจะถ่ายทอดให้แก่บุตรหลานในตระกูลเท่านั้น

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงเข้ารับราชการกำกับกรมหมอ ในรัชกาลที่ ๓ และทรงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นกรมหมื่นวงษานาถ ทรงศึกษาวิชาการแพทย์สมัยใหม่จากมิชชันนารี อเมริกัน ครั้นถึงแผ่นดินรัชกาลที่ ๔

ทรงกำกับราชการมหาดไทย ว่าการกรมพระคลังสินค้า รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินด้วย และในรัชกาลนี้ทรงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นกรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษาและการเมืองระดับนานาชาติอันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประเทศชาติรอดพ้นจากการตกเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตก ทรงเป็นนักอักษรศาสตร์ นักปราชญ์ กวี นักเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพ นักวิทยาศาสตร์และนักการทูต พระองค์สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๑๐ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีมะเมีย โทศก ตรงกับวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๔ รวมพระชันษาได้ ๖๓ ปี ทรงเป็นต้นราชสกุลสนิทวงศ์

พระราชนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงวงษาธิราชสนิทด้านการแพทย์แผนไทย

๑. การกำกับราชการกรมหมอ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งพระเจ้าห้องยาเธอ พระองค์เจ้านวมให้ทรงกรมเป็นกรมหมื่นวงษานาถ กำกับกรมหมอ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๕ ซึ่งเวลานั้นกรมหมื่นวงษานาถมีพระชันษาเพียง ๓๔ พรรษา อาจกล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไว้วางพระราชหฤทัยในพระเจ้าห้องยาเธอพระองค์นี้มาก

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ทรงกำกับกรมหมอสืบต่อมาในรัชกาลของพระองค์ และทรงอยู่ในตำแหน่งนี้จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๐๔ เนื่องจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงประสูติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมขุนวรจักรธรานุภาพ ทรงรับหน้าที่กำกับราชการกรมหมอสืบต่อมา

๒. บทบาทในฐานะแพทย์หลวง

เมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงปฏิบัติหน้าที่กำกับราชการกรมหมอในรัชกาลที่ ๓ ได้ทรงมีโอกาสถวายการรักษาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์

นอกเหนือไปจากการบำบัดรักษาโรคแล้ว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงสนพระทัยในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยพระองค์เองเพื่อประกอบการรักษาโรค

ทรงสะสมตำราแพทย์ต่าง ๆ ไว้จำนวนมาก เช่น ตำราโอสถ พระนารายณ์ ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นตำรายาที่เก่าแก่มาแต่สมัยอยุธยา ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ไม่เพียงเท่านั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงวงษาธิราชสนิทยังทรงสนพระทัยแสวงหาตำรายาที่ด้อยู่อสมอทั้งยาไทย ยาฝรั่ง แล้วทรงนำมาเรียบเรียงเป็นตำราที่บอกสรรพคุณไว้อย่างละเอียด

ไม่เพียงแต่การสะสมและศึกษาตำรายาสมุนไพรต่าง ๆ การที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงเป็นผู้ที่เอาพระทัยใส่ในการศึกษาอยู่เสมอ ทรงเรียนรู้อาการแพทย์แผนตะวันตกและทรงเลือกที่จะนำทั้งแพทย์แผนโบราณของไทยกับแพทย์แผนตะวันตกมาผสมผสานกัน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมไทย ตัวอย่างเช่น ทรงคิดค้นทดลองสรรพคุณยาควินิน ซึ่งเป็นยาของตะวันตกและเข้ามาในประเทศไทยพร้อมกับมิชชันนารีที่เดินทางเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ ๓ ยาควินินมีสรรพคุณแก้โรคไข้จับสั่นแต่มีรสขมจัด พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงนำมาประยุกต์ใช้ทดลองเป็นตำรายาแก้โรคไข้จับสั่นสำหรับคนไทย เพราะคนไทยเวลานั้นไม่นิยมกินยาฝรั่งแม้ว่าสรรพคุณจะเร็วกว่าในการรักษาก็ตาม ตำรับยารักษาโรคไข้จับสั่นของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ระบุว่า

“ผู้ใดเป็นโรคไข้จับสั่นก็ให้ถ่ายด้วยดีเกลือไทยก็ได้ ดีเกลือเทศก็ได้ เอายาที่ให้เอาเจียนตามที่ ชอบใจ กินใส่ปน ดีเกลือสักหน่อยหนึ่ง ก็ให้เอาเจียนออกสามหนสี่หน ถ่ายให้ลงทำหกหน ให้อดของแสลง มีเนื้อสัตว์ น้ำมัน ข้าวเหนียว กะปิ สุรา เป็นต้น ให้รักษาดังนี้สักสองสามวันก่อน ภายหลังให้กินยาเทศชื่อ ควินิน เอาควินินหนักหนหนึ่ง แบ่งเป็นหกส่วน เมื่อใช้ล้างออกแล้วให้กินส่วนหนึ่งและในสองชั่วโมงกินที่หนึ่งจนถึงเวลากลางคืน เมื่อตื่นขึ้นแต่เช้า กินเหมือนเก่าอีก...”

และด้วยความที่คนไทยไม่นิยมกินยาฝรั่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท จึงทรงคิดทำยาลูกกลอน อาบ น้ำผึ้ง ภายในใส่เม็ดยาควินินไว้ นับว่าเป็นอุบายที่ช่วยรักษาโรคได้อย่างดี

จากที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงรับวิทยาการแพทย์ตะวันตกเข้ามาปรับใช้กับวิทยาการแพทย์แผนไทยทำให้คนไทยในเวลานั้นค่อย ๆ รับรู้และยอมรับวิธี

การรักษาแบบตะวันตก โดยเริ่มจากในพระราชวังก่อน เห็นได้จากกรทดลองนำยาควินินใส่ในยาลูกกลอน ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราสารานุกาพทรงเล่าไว้ว่า กรมสมเด็จพระปวเรศวิริยาลงกรณ์ตรัสว่า ยาเม็ดแก้ไข้ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิทนั้นผ่าออกดูมียาควินินอยู่ข้างในทุกเม็ด นอกจากนี้ยังมีเรื่องการปลูกฝีให้บรรดาพระราชโอรสและพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งก่อนหน้านี้คือ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระองค์ทรงมีรับสั่งให้หมอหลวงไปหัดปลูกฝีกับหมอ บรัดเลย์ (Dan Beach Bradley) เพื่อจะนำความรู้และวิธีการไปใช้กับประชาชนโดยทั่วไป เข้าใจว่าพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงวงษาธิราชสนิทคงเป็นผู้ที่ศึกษาวิชาความรู้ด้านการแพทย์ตะวันตกจากหมอ บรัดเลย์ และหมอเฮาส์ หรือซามูเอล เรโนลด์ เฮาส์ (Samuel Renold House) พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงยอมรับในความเจริญก้าวหน้าเรื่องการรักษาและดูแลคนไข้ของมิชชันนารีเหล่านี้ ทรงสนับสนุนให้หมอบรัดเลย์และหมอเฮาส์ได้ถวายการรักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ควบคู่กับหมอหลวงด้วย

โดยเหตุที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงสนพระทัยและศึกษาเรื่องการแพทย์อย่างจริงจังทั้งแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนตะวันตก จนเป็นที่ยอมรับในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ จึงทรงได้รับประกาศนียบัตรและรับเชิญเป็นสมาชิกของสถาบันการแพทย์แห่งนิวยอร์ก (New York Academy of Medicine) ประเทศสหรัฐอเมริกา ชาวต่างชาติในสยาม เรียกขานพระองค์ว่า The Prince Doctor

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงมีพระอุปนิสัยที่โปรดการศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้ด้วยพระองค์เอง ทรงค้นคว้า สะสมตำราแพทย์ ตำรายาต่างๆ โดยทรงนำมาเรียบเรียงเป็นคำประพันธ์ร้อยแก้วเพื่อให้ผู้สนใจนำไปใช้อ่านง่ายและถ่ายทอดได้อย่างเป็นระบบ

ตำราสรรพคุณยาที่ทรงนิพนธ์เรียกกันว่า **ตำราสรรพคุณยา กรมหลวงวงษาธิราชสนิท** ถือเป็นตำรายาและสมุนไพรที่สำคัญที่วงการแพทย์แผนไทยสามารถนำมาเป็นตำราสำหรับศึกษาค้นคว้า ในด้านสรรพคุณและการนำส่วนต่าง ๆ ของสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรค นอกจากนี้ตำราสรรพคุณยาเล่มนี้ถือเป็นตำรายาไทยที่ทรงคุณค่า ทำให้การแพทย์แผน

ไทยและการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคไม่สูญหาย เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาไทยที่มีมาช้านานให้ดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงเป็นทั้งแพทย์และเภสัชกร อีกทั้งยังมีตำราว่าด้วยการแพทย์และยาสมุนไพรที่ทรงสะสมไว้จำนวนมาก ทรงมีลูกศิษย์อยู่หลายคนทั้งที่เป็นพระภิกษุและฆราวาส อาจกล่าวได้ว่าพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงมีพระเกียรติคุณและทรงเป็นที่ยกย่องในฐานะแพทยอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญในการแพทย์แผนไทย ซึ่งในวงการศึกษาศาสตร์แพทย์แผนปัจจุบันยังยอมรับในตำราสรรพคุณยาไทยเหล่านี้และนำมาประยุกต์ใช้บำบัดรักษาโรคพยาธิต่างๆ จนได้ผลดี

ตำราต่าง ๆ เหล่านี้กล่าวได้ว่า เป็นตำราเรียนทางการแพทย์และเภสัชที่สำคัญ ตำรายาบางส่วนได้ตกทอดมาในราชสกุลและคงจะสืบทอดมายังพระโอรสคือ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ซึ่งทรงกำกับกรมหมอลวงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เข้าใจว่าพระบิดาได้ทรงฝึกสอนสรรพวิชาประพาศและรัชกาลที่ ๕ ตรัสเรียกว่า “หมอลวง” จนตลอดพระชนมายุ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจารึกความรู้ในหมวดต่าง ๆ ได้แก่ วรรณคดี สุภาษิต อนุกรมย ทำเนียบต่าง ๆ และโคลงภาพคนต่างภาษานั้น ในหมวดที่ว่าด้วยวรรณคดีและอนุกรมย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงเป็นหนึ่งในผู้แต่งจารึกไว้บทในโคลงภาพฤษีตัดตนคือบทที่ว่าด้วย แก้วไหลแก้วชาและแก้วลมในอก โดย

มีเนื้อหาดังนี้

แก้วไหล แก้วชา

สุกทันตหนักสิทธิ์ไถ่	เที่ยวเก็บ ยานา
ทาไหล่ชาซาเหินบ	บ่อเปลื้อง
ลูกนึ่งยั้งยกเจ็บ	จึงตัด ตนแฮ
ยืนยัดเอวองค์เยื้อง	ย่างเท่าท่าหนึ่งฯ

แก้วลมในอก

พระโสมยะคะไธ	อักตก
อาพาธแน่นในอก	อัดอัน
เหยียดแขนยึดเข้าผก	แหงนพักตร์ อยู่พ้อ
เอวแอ่นอึดใจกลั้น	ตัดแล้วลมถอยฯ

ด้วยพระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพ กอปรทั้งพระดำริที่ทรงมุ่งมั่นในการประกอบพระกรณียกิจอันยังประโยชน์นานับประการให้แก่ประชาชนชาวไทยและประเทศชาติสืบมาถึงปัจจุบัน ดังนั้น ในปีพุทธศักราช ๒๕๕๑ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศยกย่องพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิทให้ทรงเป็นบุคคลสำคัญของโลก ที่ทรงสนับสนุนการสถาปนาสันติวัฒนธรรม โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างอารยธรรมซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ในการส่งเสริมการสมานฉันท์ในสังคม ความเข้าใจและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความสำเร็จ ในการเจรจาทางการทูตและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม ทำให้ทรงเป็นที่รู้จักในเอเชีย ยุโรปและสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะนโยบายด้านการต่างประเทศโดยใช้วัฒนธรรมและสันติภาพ ทำให้ประเทศไทยหรือสยาม ทำสนธิสัญญากับประเทศต่าง ๆ ได้

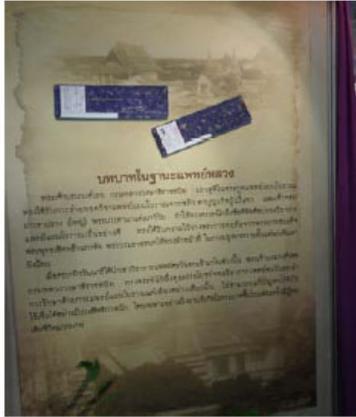
นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ ๒๐๐ ปี
พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงวงษาธิราชสนิท

นิทรรศการแสดงเครื่องยาสมุนไพร
ในตำราสรรพคุณยาฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิท

นิทรรศการ
แสดงผลงานด้านการแพทย์แผนไทย

นิทรรศการแสดงผลสมุนไพรในตำราสรรพคุณยาฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิท

การสัมมนาวิชาการเพื่อเฉลิมฉลอง 200 ปี
วันคล้ายวันประสูติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

ผู้สนใจร่วมลงทะเบียนหน้าห้องสัมมนา

วิทยากรในการสัมมนาวิชาการ
ถ่ายภาพร่วมกัน

วิทยากรร่วมอภิปรายบนเวที
ห้องประชุมฟินิกซ์

ผู้สนใจร่วมฟังการสัมมนา